

NASLEĐIVANJE PREDMETA DOMAČINSTVA U SVETLU KONCEPCIJE O MINIMUMU EGZISTENCIJE

UVOD

Nasuprot naslednom pravu antičkih naroda, koje se, uvažavajući jedino klasnu pripadnost, strogo držalo načela jedinstvenosti zaostavštine, feudalno nasledno pravo, pored niza zakonskih naslednopravnih režima čiji je osnov bio u ličnim kvalitetima ostavioca odn. naslednika (u prvom redu klasna ili staleška pripadnost), ustanovio je i čitav niz takvih režima na osnovu vrste, kvaliteta ili porekla dobara koja čine zaostavštinu (načelo ili sistem pluraliteta zaostavštine odn. nasledne mase).¹

Buržoaska revolucija, proklamujući pravnu jednakost građana, u principu, likvidirala je i sve posebne zakonske naslednopravne režime, smatrajući ih posledicom feudalne neravnopravnosti građana. Posebni zakonski naslednopravni režimi koji imaju svoj osnov neposredno u klasnoj ili staleškoj pripadnosti protivni su bili već samim ustavnim načelima na kojima je bio zasnovan novi poredak. To ne mora biti slučaj i sa onim posebnim naslednopravnim režimima koji se osnivaju na vrsti, kvalitetu ili poreklu dobara. Međutim, u građanskopravnoj nauci prihvaćeno je, da su i oni posledica uvažavanja feudalnih privilegija, pa su bilo izrično² bilo prećutno odbačeni, tako da se jedinstveni zakonski naslednopravni režim na svim dobrima zaostavštine smatra atributom opšte pravne jednakosti građana. Ipak, pomenuti princip u savremenom naslednom pravu ostvaren je samo u načelu, što znači, da i danas postoje posebni zakonski naslednopravni režimi koji imaju svoj osnov u vrsti, kvalitetu ili poreklu dobara zaostavštine. Pored razlikovanja posebnih režima na pokretnim i nepokretnim dobrima,³ u teoriji, smat-

¹ Detaljnije prof. Dr Borislav Blagojević: Nasledno pravo SFRJ s osvrtom na prava drugih država, Peto izdanje, Beograd, 1969, str. 70—83. (U daljem tekstu: Blagojević).

² To je slučaj u Francuskoj gde je ovaj raskid bio najradikalniji. Art. 732 Code civil glasi: „Zakon ne uzima u obzir ni prirodu ni poreklo dobara pri regulisanju nasledivanja”.

³ Od 1925. godine posle ukidanja u Engleskoj, ovo važi samo u SAD.

raju se danas kao najkarakterističniji posebni zakonski naslednopravni režimi konsakrirani u ustanovi porodičnog fideikomisa, nemačkog Erbhof-a i severo-američkog homestead.⁴

Mišljenja smo, da bi se broj karakterističnih posebnih zakonskih naslednopravnih režima na pojedinim dobrima zaostavštine s obzirom na vrstu, kvalitet ili poreklo tih dobara mogao dopuniti još jednim, manje ili više izgrađenim, posebnim naslednopravnim režimom nad određenom kategorijom dobara koje čine zaostavštinu. To je poseban naslednopravni režim na predmetima domaćinstva. Pod ovim razume-mo skup naslednopravnih propisa kojima se članovima porodice ostavio ili samo bračnom drugu obezbeđuju predmeti domaćinstva kao realni objekti iz zaostavštine. Ovaj režim, za razliku od pomenutih, nije ostatak feudalnih privilegija ili specifična ustanova kapitalističkog društva, već je proizvod novih društvenih odnosa, konkretnije, novog gledanja na čoveka odn. porodicu i njihovu ulogu u društvu, a time i na potrebu njihovog osposobljenja za izvršenje tih funkcija. Takav poseban naslednopravni režim na ovim predmetima predviđa i član 38. Zakona o nasleđivanju. Evo u najkraćim crtama podataka o ovoj ustanovi, koju ne može da mimoiđe ni jedan zakonodavac u ovoj oblasti, i to po hronološkom redu, što pruža dokaze o njenoj ekspanziji.

1) Prema tvrđenju nemačkih autora,⁵ regulisanje nasleđivanja predmeta domaćinstva datira iz partikularnog germanskog prava, konkretnije iz pruskog. Allgemeine Landrecht für die Preussischen Staaten (ALR) iz 1794. godine, koji je kodifikovao običajno pravo o tome. Nemački građanski zakonik (BGB) iz 1896. godine je mnogo uže koncipirao ovo nasleđivanje, jer je pravo bračnog druga sveo na legat, konkretnije zakonski legat (Voraus — § 1932 BGB). Nadživeli bračni drug ima, pored srodnika drugog reda i dedova i baba, pravo na predmete domaćinstva, ukoliko oni nisu pripadak neke nepokretnosti ili nisu svadbeni pokloni, i to pored svog naslednog dela, kao Voraus.⁶ Pored naslednika prvog reda ima pravo na pomenute predmete u meri koliko je to potrebno za vođenje odgovarajućeg domaćinstva. Voraus je po svojoj pravnoj prirodi, po izričnoj zakonskoj odredbi, legat.⁷

2) U diskusiji oko pripreme novog građanskog zakonika u NDR izraženo je mišljenje, da bi u interesu dece trebalo ostaviti nadživelom bračnom drugu na korišćenje predmete domaćinstva, ali bez bilo kakvog njegovog privilegisanja.⁸

⁴ Blagojević, str. 80.

⁵ Dr Heinrich Lange: Lehrbuch des Erbrechts, München und Berlin, C. H. Beck, 1962, str. 123 (U daljem tekstu: Lange), Horst Bartholomeyczik: Erbrecht. Ein Studienbuch, Achte, ergänzte Auflage, C. H. Beck, München, 1968, str. 64 (U daljem tekstu: Bartholomeyczik).

⁶ Encikl. nemačko-srpskohrv. rečnik tumači ovu reč opisno tj. prostorno daleko napred, kao preimućstvo, prvenstvo, pa se i upotrebljava bez prevoda. Preosnove za građanski zakonik Kraljevine Jugoslavije iz 1934. govore u svom § 741 o „prethodnoj isporuci”.

⁷ Detaljnije vidi Lange, str. 123 i sl. Bartholomeyczik, str. 64 i sl.

⁸ Friedrich Jansen: Zur Neuregelung des Erbrechts u knjizi Probleme des sozialistischen Zivilrechts, Beiträge zur Diskussion über das künftige Zivilgesetzbuch, Deutschen Akademie für Staats- und Rechtswissenschaft „Walter Ulbricht”, Sektion Zivilrecht, Berlin, 1959. str. 259 i sl. VEB Deutscher Zentralverlag (U daljem tekstu: Jansen).

3) Belgijski Zakon o naslednim pravima nadživelog supruga od 20. 11. 1896. godine, predviđa, da bračni drug može svoje pravo korišćenja na delu zaostavštine, u slučaju kada ne nasleđuje u svojinu, ostvarivati putem prvenstvenog prava stanovanja u kući u kojoj je stanovao sa umrlim suprugom, a da pored toga ima pravo korišćenja „celog ili dela nameštaja koji mu je potreban za uživanje prava stanovanja” (§ 6. tač. II.).

4) Austrijski ABGB izvorno ne poznaje ovakvu ustanovu,⁹ već je ona uvedena § 69 Novele I od 12. 10. 1914. kojom je izmenjen § 758. Po ovom propisu nadživlom suprugu pripadaju kao prethodni legat (Vorausvermächtnis) predmeti domaćinstva i to izvan njegovog naslednog dela, ipak pored dece ostavioca samo one koje su za njegovu sopstvenu potrebu nužne. Dakle, ABGB je ne samo preuzeo, već i proširio ovu ustanovu u BGB, pa je izjednačenje izvršeno tek 1957. donošenjem Zakona o izjednačenju polova (Gleichberechtigungsgesetz).¹⁰

5) GK RSFSR od 31. 10. 1922. u svom čl. 421. predviđa, da naslednici koji su živeli sa ostaviocem u zajedničkom domaćinstvu imaju pravo, pored zakonskog dela, i na njegovu imovinu koja spada u običan domaći nameštaj i potrebe, ali ne ako se radi o predmetima raskoši. Spisak luksuznih predmeta bio je izdao NKF RSFSR 24. 12. 1929. Na osnovu ovlašćenja iz Osnova građanskog zakonodavstva SSSR i saveznih republika iz 1961. godine (čl. 118), GK RSFSR iz 1964. godine u svom članu 733. pod naslovom „Nasleđivanje predmeta običnog kućnog nameštaja i predmeta za svakidašnju upotrebu” predviđa, da ovakvi predmeti prelaze na zakonske naslednike koji su živeli zajedno sa ostaviocem do njegove smrti, ali najmanje jednu godinu, bez obzira na njihov nasledni red i nasledni deo. Njima ovi predmeti pripadaju kao naslednicima, a ne kao legat, kako je to u nemačkoj i austrijskoj praksi.¹¹

6) Englesko nasledno pravo je do donošenja Administration of Estates Act 1925. godine imalo vrlo zamršeno nasleđivanje između bračnih drugova. Ovaj propis ukinuo je udovičko pravo (tzv. dower) i nasledno pravo muža (tzv. curtesy-courtoise) i uveo jedinstveno nasledno pravo jednako za oba bračna druga. Nasledno pravo bračnih drugova izmenjeno je i dopunjeno sa Intestates Estates Act 1952. i Family Provisions Act 1966. Osnovno je za nasleđivanje između bračnih drugova, da bračnom drugu pripadaju predmeti domaćinstva tj. stvari koje čine tzv. personal chattels, u svakom slučaju i prema bilo kome nasledniku. Pored toga, pripada mu određeni novčani iznos i ostala dobra zaostavštine, zavisno od toga ko konkuriše s njim na nasleđe. Obim pomenutih dobara određuje Sec. 55 (1) (x) Administration of Estates Act iz 1925. godine i ovde spadaju kola, konji, automobil, kućni nameštaj, domaće životinje, knjige, slike, dragocenosti. Prema Sec 33 (1) navedenog zakona, dobra koja spadaju u „personal chattels” mogu pred-

⁹ SGZ je pošao svojim putem pa to nije razlog što nema ovu ustanovu.

¹⁰ Dr Franz Gschnitzer: Erbrecht, Wien, 1964, str. 15—16 (cit. Gschnitzer).

¹¹ Sovj. građansko pravo, knj. II, prevod, Beograd, 1949, str. 385. O. S. Joffe: Sovetskoe graždanskoe pravo, Tom III, Leningrad, 1965, str. 304 i Naučno-praktičeskij komentar k GK RSFSR, „Jurističeskaja literatura”, Moskva, 1966, str. 607.

met unovčenja za obaveze ostavioca tek ako nema druge vrednosti iz zaostavštine.¹²

7) Građanski zakonik Grčke iz 1940. predviđa da bračni drug kad nasleđuje kao zakonski naslednik sa srođnicima drugog, trećeg, ili četvrtog reda, ima pravo, pored njegovog naslednog dela, kao na prethodni legat, i na nameštaj, posuđe, odeću i druge slične predmete koji pripadaju domaćinstvu, a koje je koristio sam ili oba bračna druga. (Čl. 1820 stav 2.).

8) Zakon o nasleđivanju NR Poljske od 8. 10. 1946. bio je prihvatio propis sličan § 1932 BGB, a član 939 § 1. Građanskog zakonika iz 1964. predviđa da bračni drug koji nasleđuje na osnovu zakona u konkurenciji sa drugim naslednicima, osim sa potomcima ostaviočevim koji su s njim živeli u istom domaćinstvu u trenutku njegove smrti, može, pored svog naslednog dela, tražiti iz zaostavštine predmete domaćinstva kojima se za života umrloga koristio zajedno s njim ili isključivo on sam, s tim da se za sticanje takvih predmeta shodno primenjuju propisi o legatu.

9) Zakon o nasleđstvu NR Bugarske od 29. 1. 1949. godine predviđa da naslednici koji su sa ostaviocem živeli u zajedničkom domaćinstvu i starali se o njemu, dobijaju iz zaostavštine obično pokućanstvo, a ukoliko su zemljoradnici a nisu na drugi način odgovarajuće nagrađeni i poljoprivredni inventar ostavioca. U ovom poslednjem se propis smatra prevaziđenim.¹³

10) § 531 Građanskog zakonika Čehoslovačke Republike od 25. 10. 1950. predviđao je da bračni drug, koji je u trenutku smrti ostavioca živio s njim u zajedničkom domaćinstvu, nasleđuje, pored svog naslednog dela, između ostalog i ostaviočev uobičajeni kućni nameštaj. Novi GZ ČSSR iz 1964. godine ne sadrži takvu odredbu, ali u § 484. stav 2. određuje da će se prilikom deo nasleđa uzeti u obzir „mogućnost razumnog korišćenja stvari u skladu sa interesima društva”, što svakako obuhvata ovlašćenje članova porodice ostavioca da traže u okviru svog naslednog dela predmete domaćinstva.

11) Nasledno pravo saveznih država SAD, u tzv. family allowance statutes, predviđa, da članovi porodice ostavioca imaju pravo na kuću za stanovanje, ili pored toga i na pokretne stvari određene vrednosti, ili samo na predmete domaćinstva izuzete od izvršenja, i to bez obzira na stanje zaostavštine i na eventualna ostaviočeva raspolaganja. Zaštita se ne odnosi na sve članove domaćinstva, već ili na bračnog druga i maloletnu decu (California, Georgia, Missouri, New York), ili na udovicu i maloletnu decu (Alabama, Arcansas), ili na samog nadživelog bračnog druga (Iowa, Minnesota, Vermont).¹⁴

12) Izraelski Zakon o nasleđivanju 5725—1965. od 1. 2. 1965. bračnom drugu ostavlja uobičajene i shodno okolnostima pokretne stvari

¹² Sir David Hughes Parry: The Law of Succession, Testate and intestate, Fifth Edition, Sweet-Maxwell limited, 1966, str. 158. Dr. Dr. Murad Ferid und Dr. Karl Firsching: Internationales Erbrecht, C. H. Beck, München, 1969. Band III. Odeljak Grossbritannien, Grundzüge, str. 47. (U daljem tekstu: Ferid-Firsching uz naznaku sveske.)

¹³ Hristo Tasev: Blgarsko nasledstveno pravo, Treto, osnovno prerađeno izdanje, Nauka i izkustvo, Sofija, 1963, str. 44 i sl.

¹⁴ Thomas E. Atkinson: Handbook of the Law of Wills, Second Edition, Hornbook Series, St. Paul, Minn. West Publishing CO, 1953, str. 35 i 126.

(što svakako obuhvata predmete domaćinstva) i to pored njegovog zakonskog naslednog dela (čl. 11a) ne određujući pravnu prirodu ovakvog sticanja. U teoriji se uzima da se radi o legatu.¹⁵

13) Najzad, naš Zakon o nasleđivanju, u svome članu 38., u okviru propisa o „izračunavanju nužnog i raspoloživog dela” i pod posebnim podnaslovom „Imovina koja se izdvaja iz zaostavštine” propisuje, da „nadživlom bračnom drugu i potomcima ostaviočevim koji su živeli sa ostaviocem u istom domaćinstvu pripadaju predmeti domaćinstva koji služe za zadovoljavanje njihovih svakodnevnih potreba kao što su pokućanstvo, nameštaj, posteljina i slično, ali ne i ako su ovi predmeti znatne vrednosti”. Šta više „tako izdvojeni predmeti ne uzimaju se u račun pri izračunavanju nužnog dela, niti se uračunavaju nasledniku u njegov nasledni deo”.

Evidentno je, da je prilikom donošenja Zakona o nasleđivanju naš zakonodavac bio u dvostrukoj dilemi. U dilemi, da li preuzeti ovu ustanovu u naše novo nasledno pravo, on se, s punim pravom, opredelio za njeno prihvatanje. Ali u dilemi, koji naslednopravni karakter dati takvom sticanju, on je bio nemoćan i prihvatio neodrživo stanovište o tzv. nenaslednom karakteru takvog sticanja. Takav stav izazvao je tri veoma divergentne koncepcije o prirodi sticanja ovih predmeta: koncepciju o „para-naslednoj” ustanovi,¹⁶ koncepciju o legatu odn. zakonskom legatu ili prelegatu,¹⁷ i najzad, koncepciju o posebnom naslednopravnom režimu na predmetima domaćinstva.¹⁸ Takav stav zakonodavca, s jedne strane, i stanovište teorije, s druge, pokazuje, da je pitanje o naslednopravnom karakteru sticanja predmeta domaćinstva još uvek otvoreno i da stoji i danas pred našom pravnom naukom.

Smatramo da razrešavanje pomenute dileme ne vodi preko razmatranja i kritike pomenutih koncepcija. Ovo stoga, što se prva od pomenutih zasniva na protivrečnoj i nejasnoj odredbi čl. 38. ZN, a dve druge se povode za prirodom takvog sticanja u drugim zemljama. Polazeći od toga, da zakonodavac nije odredio pravni karakter sticanja u čl. 38. Zakona o nasleđivanju, smatramo da se takav karakter može odrediti samo u skladu sa društveno-političkim ciljem koji se želi ostvariti jednom takvom ustanovom. Istraživanje takvog cilja daje pouzdanu osnovu za odgovor na postavljeno pitanje, pa ovaj rad predstavlja pokušaj u tom pravcu.

I. OPRAVDANJE USTANOVE POSEBNOG NASLEĐIVANJA PREDMETA DOMAĆINSTVA I KRITIKA TIH OPRAVDANJA

1. *Opričdanje u uporednom pravu*

Razumljivo je, da do posebnog nasleđivanja predmeta domaćinstva u drugim zemljama dolazi iz razloga koji su, manje-više, specifični. Ipak bi se mogli kao značajniji istaći razlozi u nemačkoj, sovjetskoj, engleskoj i američkoj teoriji i praksi.

¹⁵ Dr Fritz Strauss kod Ferid-Firsching, Band IV, Izrael, str. 140.

¹⁶ Blagojević, str. 164—165.

¹⁷ Dr A. Finžgar: Dedno pravo Jugoslavije, Ljubljana, 1962, str. 83 (U daljem tekstu: Finžgar), Dr M. Kreč—D. Pavić: Komentar ZN, Zagreb, 1964, str. 103 i sl. Dr. B. Vizner: Nasledno pravo, Osijek, 1967, str. 206.

¹⁸ Dr A. Silajdžić: Nasledno pravo, Sarajevo, 1964, str. 137.

Nemačka teorija i praksa je u ovom pogledu veoma važna, jer je ona, izgleda, uticala na uvođenje ove ustanove u zemljama Kontinenta. U teoriji ove zemlje se kao privredni značaj Voraus-a ističe da „dodeljivanje Voraus-a treba nadživlom bračnom drugu da omogući produženje dosadašnjeg života u dosadašnjim okolnostima” i da ostali naslednici u uređenju budućih odnosa između sanaslednika „stare stvari” najradije prepeuštaju nadživlom bračnom drugu.¹⁹ Međutim, čini nam se, da osnovni motiv ove odredbe nije obezbeđenje oba bračna druga, već obezbeđenje udovice. Ono je posledica primarne muževljeve obaveze da izdržava ženu i porodicu svojom imovinom i svojim dohotkom (§ 1360 BGB), što odgovara ranijim shvatanjima o patrijarhalnom uređenju braka čija je glava bio muž.²⁰ Preuzimajući ovakvu obavezu muža, BGB je preuzeo i niz pratećih ustanova, od kojih je jedna i ova o kojoj govorimo. U tom smislu je veoma indikativno pozivanje nemačkih autora na tradiciju ove ustanove u germanskom pravu. Bitno u toj tradiciji jeste neravnopravnost bračnih drugova, koja je, istina, u BGB manje izražena nego što je to slučaj u ALR, ali koja je faktički u vreme donošenja BGB u 1896. godini bila još veoma jako izražena. Osnovanost ovakvog zaključka nameće se i iz drugih razloga.

Prvi razlog je sadržan u činjenici privilegisanja nadživelog bračnog druga. Obezbeđenje „dosadašnjeg života u dosadašnjim okolnostima” mogao je zakonodavac obezbediti i bez posebnog privilegisanja nadživelog bračnog druga, time što bi mu na pr. dao prednost na ove predmete prilikom deobe. Međutim, trebalo je privilegisati udovicu, jer ona je došljak u kući, kako bi joj se maksimalno obezbedila egzistencija.

Drugo, ako se želi obezbeđenje „dosadašnjeg života bračnom drugu u dosadašnjim okolnostima”, zašto se nadživlom bračnom drugu priznaje pravo na ove predmete makar u trenutku smrti ostavioca ne postoji zajedničko domaćinstvo, ali je samo nekad postojalo. To se očito ne može podvesti pod pojam produženja života u dosadašnjim okolnostima. Kako da se u tom slučaju opravda preferiranje bračnog druga i dodeljivanje predmeta domaćinstva kojih već ima?

Treće, zar je bračni drug lice koje treba prvenstveno štititi u momentu smrti jednog bračnog druga. Nisu li to možda maloletna i nesposobna deca ostavioca! Očigledno, zakonodavac je toliko „nehuman” da njih mimoilazi, a zaštićuje supruga. Međutim, ovakvo rešenje je logično i u skladu sa stvarnim društvenim odnosima. Logično, jer deca su u svojem domu, roditeljskom domu i njihova zaštita se sama po sebi nameće i pretpostavlja. Bračni drug je došljak u tuđu porodičnu zajednicu prema shvatanju izraženom u patrijarhalnoj porodici, pa je došljak taj koga treba štititi. Taj je došljak udovica.

Četvrto, netačno je da se ustanovom kako je ona koncipirana u BGB obezbeđuje „produženje dosadašnjeg života nadživlom bračnom drugu u dosadašnjim okolnostima”, već da se to ostvaruje samo eventualno. Bračni drug može da raspolaže svojom imovinom mortis causa, pa i predmetima domaćinstva. Bračnom drugu oni pripadaju kao na-

¹⁹ Lange, str. 124—125. Bartholomeyczik, str. 64.

²⁰ Dr Hans Dölle: Familienrecht, Band I, Karlsruhe, 1964, str. 426.

slednopravno sticanje uz postojanje ličnih kvaliteta na njegovoj strani, i najzad, za sticanje ovih predmeta potrebno je da je zaostavština aktivna. To znači, da društveni cilj koji želi da se postigne i pravna norma nisu u saglasnosti. Naime, pravna norma ne obezbeđuje ostvarenje postavljene cilja u svakom slučaju.

Peto je da na ovakav karakter ove ustanove u BGB ukazuju kritike i predlozi za nova preuređenja ove ustanove u nemačkim zemljama. Već smo istakli, da se u teoriji NDR prihvata obezbeđenje prava korišćenja nadživelom bračnom drugu na predmetima domaćinstva i to u, prvom redu, u interesu dece, ali bez bilo kakvog preferiranja nadživelog bračnog druga. Pri tome je, sasvim jasno rečeno, da bi davanje preimućstva nadživelom bračnom drugu u pogledu nasleđivanja ovih predmeta bilo u protivnosti sa društvenim uređenjem u NDR, a posebno sa položajem žene.²¹ Austrijsko pravosuđe je tumačenjem odredbe § 1369 ABGB ostvarilo delimičnu zaštitu predmeta potrebnih za vođenje domaćinstva, jer zastupa gledište, da bračni drug ne može da raspolaže predmetima domaćinstva bez saglasnosti drugog bračnog druga, pa čak i u slučaju da su ti predmeti isključivo njegova svojina, a zakonskim projektom o novom uređenju zakonskog naslednog prava bračnog druga i zakonskom bračnom imovinskom režimu od 2. 5. 1963. predviđa se da nadživelom bračnom drugu pripadnu predmeti domaćinstva prinudno, tj. u svakom slučaju.²² Najzad, i u samoj Zapadnoj Nemačkoj se ustanovi Voraus-a kritikuje posle donošenja Zakona o izjednačenju polova iz 1957. i smatra se da bi ovom stanju bolje odgovaralo, ako bi se umeto Voraus-a predvideo povećani nasledni deo nadživelom bračnom drugu.²³

U sovjetskoj teoriji T. B. Maljcan čini izuzetak i daje dva razloga za donošenje odredbe čl. 533 GK RSFSR. Prvo, naslednici koji ne žive zajedno sa ostaviocem, prirodno je da već imaju neophodne predmete nameštaja i da potrebu za tim predmetima ne osećaju, dok bi u isto vreme izuzimanje tih predmeta od naslednika koji su živeli zajedno sa ostaviocem dovelo te naslednike u težak položaj. Drugo, da se pri zajedničkom vođenju domaćinstva ne može uvek lako ustanoviti iz čijih su sredstava stečeni ovi ili oni predmeti domaćinstva.²⁴ Čini nam se, da se ovakvom opravdanju mogu uputiti niz prigovora koji su već istaknuti napred. Pomenimo samo dva. Na čemu zasnovati ovakvo privilegisiranje naslednika koji su živeli sa ostaviocem, jer obezbeđenje predmeta domaćinstva ne mora da znači i privilegisiranje tih naslednika. Drugo, ako je cilj socijalno veoma važan, zašto pravna norma ne obezbeđuje njegovo ostvarenje u svakom slučaju tj. zašto nije dosledna, već dopušta da se on ne ostvari u svim onim slučajevima kao i u BGB. Drugi razlog je takođe očitio promašaj.

Sasvim drugi razlozi doveli su do nasleđivanja predmeta domaćinstva od strane nadživelog bračnog druga u engleskom pravu. Naime, englesko pravo ne poznaje poseban imovinskopravni režim bračnih

²¹ F. Jansen, *cd.* str. 259 i sl.

²² Gschnitzer, str. 15—16. Dr H. Ent: Die Entwicklung der Stellung der Frau im österreichischen Familienrecht, Österreichische Juristen-Zeitung, Heft No. 22, str. 594.

²³ Lange, str. 126.

²⁴ Naučno-praktičeskij komentarij k GK RSFSR, „Jurističeskaja literatura“, Moskva, 1966. str. 607.

drugova niti podvajanje imovine bračnih drugova za slučaj smrti jednog bračnog druga, pa takav nedostatak nadomeštuje izuzetno jakim naslednopravnim položajem nadživelog bračnog druga, tako da je on praktično u najvećem broju slučajeva jedini naslednik. Ovde se pod vidom nasleđivanja bračnom drugu dodeljuju i dobra koja je on stekao sam ili u zajednici sa drugim bračnim drugom.²⁵

Za američko pravo opravdanje treba videti u činjenici, što se u okviru propisa tzv. family allowances statutes najčešće radi o kući za stanovanje ili stanu i o predmetima izuzetim od izvršenja, što svakako znači obezbeđenje minimuma egzistencije. Isto tako, veoma je važno da se ovakva zaštita pruža bez obzira na raspolaganja ostavioca i na stanje zaostavštine, kao i bez obzira na činjenicu da li je bračni drug ili bračni drug i deca, bio izdržavan od ostavioca. Atkinson vidi u tome stvaranje novih sredstava za ograničenje apsolutne slobode testiranja, pa ih i sam podržava.²⁶

2. Opravdanje u našoj teoriji

Prema gledištu koje prihvata najveći broj teoretičara, a koje proilazi iz obrazloženja Nacrta zakona o nasleđivanju „ovakva ustanova uvedena je u naše pravo u cilju da se obezbedi da smrt jednog lica, naročito starešine domaćinstva ili jednog bračnog druga, predstavlja što manji udar za ona lica koja su sa njim, sve do momenta njegove smrti, živela u istom domaćinstvu, a bili su mu srodnici, i to bračni drug kao i potomci. Posebno da smrt jednog lica ne treba da liši najbliže srodnike ostavioca koji su sa njim živeli u istom domaćinstvu onih predmeta domaćinstva koji služe za zadovoljavanje njihovih svakodnevnih potreba”.²⁷ Pored ovoga ističe se i motiv „očuvanja porodične zajednice”²⁸ odnosno „interes jačanja porodice”.²⁹

Našim shvatanjima bi se mogli staviti svi oni prigovori koji su istaknuti u pogledu tvrđenja u nemačkoj i sovjetskoj teoriji, ali se može i treba istaći i poseban prigovor. Ovakav argument bi se mogao okvalifikovati kao argument grosso modo. Jer, argumentom „potpomaganja i jačanja porodice u socijalističkom društvu”, između ostalog, pravda se i sama ustanova nasleđivanja u tom društvu (tzv. teorija o alimentacionom karakteru naslednog prava). Sigurno je, međutim, da nasledno pravo u socijalističkom društvu jeste jedno od sredstava „za obezbeđenje bliskih srodnika i drugih bliskih lica” ostavioca, u koje svakako spada nadživeli bračni drug.³⁰ I osnov opravdanja ustanove nužnog dela u našem pravu pravda se veoma sličnim argumentima tj. dužnošću izdržavanja i staranja koja je ležala ili je mogla ležati na ostaviocu za vreme njegovog života a čije je izvršenje trebalo produžiti odn. obezbediti i na slučaj smrti lica na kome je ovakva dužnost ležala.³¹

²⁵ Ferid—Firsching, Band III, Odeljak Grossbritannien, Grundzüge, str. 47.

²⁶ Atkinson, str. 35—36 i 126—128. Ferid—Firsching, US Grundzüge, str. 56.

²⁷ Blagojević, str. 165, Finžgar, str. 83.

²⁸ Zakon o nasleđivanju, Izdanje Arhiva, Beograd, 1955, str. 119.

²⁹ M. Mitić: Nekoliko pitanja u vezi sa ZN, Pravni život, br. 3/56 str. 15.

³⁰ Blagojević, str. 11.

³¹ Blagojević, str. 180—181, Finžgar, str. 65, Silajdžić, str. 119.

Dakle, može li se u tom kontekstu, i ustanova iz člana 38. Zakona o nasleđivanju pravdati jednim te istim argumentom a radi se o različitim naslednopravnim ustanovama, koje svakako imaju svoje posebne društvene razloge nastanka, koji se sigurno mogu diferencirati.

II. KONCEPCIJA MINIMUM EGZISTENCIJE

I NJENA REALIZACIJA U PRAVU (Neki oblici realizacije)

1. O koncepciji uopšte

Koncepcija o minimumu egzistencije ponikla je u ekonomskim naukama, a odatle se širila u društvenim naukama, posebno u socijalnoj etici, a nalazi svoju primenu i u pravu.³²

U ekonomskim naukama razlikuje se fizički i kulturni minimum egzistencije. Pod prvim se smatra minimum namirnica odn. drugih sredstava neophodnih za održavanje radnika i njegove porodice. O ovom minimumu se je počelo govoriti u vezi sa teorijom reprodukcije, a tretiraju ga gotovo svi ekonomisti počev od William-a Petty-a, koji je učio da je najamnina radnika određena minimumom sredstava potrebnih za njegovu egzistenciju i reprodukciju. Kasnije je ova koncepcija razvijana od Adama Smita kao teorija o „fнду najamnina”, zatim od Davida Rikarda, a preko njih i od Marksa.³³ Bez takve količine namirnica odnosno sredstava radnik i njegova porodica prestali bi da egzistiraju i da se reprodukuju, a to bi značilo izumiranje društva. Kulturni minimum egzistencije obuhvata i izdatke potrebne za osposobljenje čoveka radi vršenja njegovih društvenih funkcija.³⁴

U socijalnoj etici, svakako pod uticajem učenja u političkoj ekonomiji i sociologiji, govori se o fizičkom i socijalnom minimumu egzistencije. Koncepcija o fizičkom minimumu egzistencije, po jednom gledištu, prvi put se javlja u Nemačkoj tek 1859. godine kod Karl-a Umpfenbach-a, koji je pravo na fizički minimum egzistencije zasnivao na „bezuslovnom prirodnom pravu svakog čoveka”, „na prirodnom pravu da su sva dobra za čoveka” i sl.³⁵ Danas se smatra da ovaj minimum ne obuhvata samo čoveka, već i njegovu porodicu, jer se njegova egzistencija i održanje ne može zamisliti van okvira porodice. Socijalni minimum egzistencije, po istom gledištu, obuhvata sredstva za obezbeđenje egzistencije dostojne čoveka kao ljudskog bića i zavisna je od dostignuća u pojedinim zemljama (tzv. socijalni životni standard ili civilizovani minimum egzistencije).³⁶

U pravu se ova koncepcija javlja kao posledica njenog prihvatanja u odnosnim društvenim naukama. Poznato je, da se u sociologiji smat-

³² Staatslexikon (Recht, Wirtschaft, Gesellschaft), — Sechste, völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Dritter Band, 1959, Verlag Herder, Freiburg, str. 212 i sl. Existenzminimum., Pravni leksikon, Beograd, 1964, str. 473. Mala enciklopedija Prosveta, Tom 2, 1959, str. 87.

³³ Dr Jože Rues: Geneza nastanka teorije o „fнду najamnina” Zbornik radova PEF u Nišu, Ekonomski odsek, godina VII, Niš, 1968, str. 49 i sl.

³⁴ Isto kao pod primedbom 32.

³⁵ Staatslexikon, str. 214 i sl.

³⁶ Staatslexikon, str. 214 i sl.

raju bitnim osnovama društva materijalna proizvodnja i proizvodnja ljudi,³⁷ pa je razumljivo, da se na toj osnovi, ukazuje ne samo na ulogu čoveka u društvu, i ukazuje na njegov socijalni položaj, već i na neophodnost da društvo obezbedi izvršenje onih funkcija koje kreću i usavršavaju bitne osnove društva. Na toj osnovi nastaju nova gledanja i shvatanja u pravu, shvatanja koja, čini nam se, najbolje ilustruje ograničenje izvršenja u građanskom sudskom postupku o kome su se u drugoj polovini prošlog veka vodile veoma široke diskusije i preduzimala veoma opsežna zakonodavna aktivnost. Zaključak te diskusije koji je prihvaćen i ozakonjen u svim razvijenijim zemljama jeste, da država treba da obezbedi naplatu potraživanja poveriocima, ali da država pri tome ne može uništiti egzistenciju drugih niti njih onesposobiti za dalju društvenu aktivnost. Drugim rečima, društvo mora uvek omogućiti realizaciju odn. reprodukciju na novoj osnovi bitnih osnova društva: materijalne proizvodnje i proizvodnje ljudi, a ovo poslednje znači zaštitu porodice.

2. Elementi minimuma egzistencije i način njihovog obezbeđenja u pravu

U vezi sa primenom koncepcije o minimumu egzistencije u pravu zapažamo da se mora činiti razlika između elemenata (sadržaja) minimuma egzistencije i načina njegovog obezbeđenja.

1. Sadržaj minimuma egzistencije ili elementi minimuma egzistencije u pravu se određuju drukčije nego u ekonomskim naukama, u kojoj se ovaj minimum utvrđuje na naučan način, prema profesiji, klimatskim uslovima, godinama starosti i telesnoj strukturi radnika i dr. i uz pomoć medicinske nauke, a koji se sastoji u potrebnu broju kalorija odn. u sredstvima koja obezbeđuju ishranu sa odgovarajućom količinom kalorija, uzimajući u obzir ostale potrebe radnika. Pravo razlikuje tri elementa minimuma egzistencije i prema njima upravlja čitavu svoju aktivnost.

a) Osnovni elemenat minimuma egzistencije jeste stan, jer bez stana danas apsolutno nije moguće održanje čoveka, a još manje održanje i razvijanje njegove porodice. Ovaj cilj ostvaruje se putem propisa sadržanih u čl. 18. i 21. Zakona o stambenim odnosima, koji nakon smrti obezbeđuje stan za preostale članove porodice umrloga.

b) Korišćenje stana nije moguće odn. funkcionalno ako on nema najnužnijih potreba koje zovemo predmetima domaćinstva tj. predmeta za spremanje hrane i njenu upotrebu, za spavanje i odmor, za ličnu i kolektivnu higijenu, za održavanje dece, za kulturni razvitak i sl. Stan bez ovih predmeta prestaje da vrši svoju osnovnu funkciju.

c) Najzad, pored ovih osnovnih, potrebno je da postoji minimum dohotka kojim bi se obezbedile potrebne namirnice, odeća i druga sredstva tzv. potrošna dobra za egzistenciju porodice. Ostvarenju ovog cilja

³⁷ Dr Rad. Lukić: Osnovi sociologije, Beograd, 1964, str. 223 i sl.

služe propisi o minimumu egzistencije koji se garantuje radnim ljudima u našoj zemlji a koji se mora obezbediti i iz društvenih sredstava, kao i propisi o ograničenjima na primanjima odn. dohotku koji postoje za sve kategorije primanja.

2. Smatramo da postoje tri načina obezbeđenja minimuma egzistencije u pravu:

a) Preuzimanje obaveze od strane društvene zajednice da svakom građaninu obezbedi minimum egzistencije, obaveze koja danas spada u opšte prihvaćeno ustavno načelo svih razvijenih država, nikako ne znači i dužnost da društvena zajednica neposredno obezbedi takav minimum egzistencije. Naprotiv. Prevashodna je dužnost pojedinca da sebi i svojoj porodici obezbedi takav minimum i u tome pravcu su usmerena sva društvena nastojanja. Ukoliko to ne bi bilo ostvareno, onda dolazi dužnost njegovih članova porodice (srodnika i bračnog druga) da takav minimum obezbede, što nam svedoče propisi iz Osnovnog zakona o odnosima roditelja i dece i Osnovnog zakona o braku.

b) Ako neko lice nije sposobno da se samo stara o sebi i svojoj porodici, a to ne budu u mogućnosti i drugi članovi porodice bez štete po svoje izdržavanje i izdržavanje svoje porodice, onda dužnost obezbeđenja minimuma egzistencije pada na društvenu zajednicu. Dakle, njena obaveza je tek supsidijarne prirode (Supsidaritätsprinzip). Ovaj zadatak kod nas ostvaruje se Zakonom o socijalnoj zaštiti i službi socijalne zaštite SR Srbije od 28. 12. 1966. (Službeni glasnik SR Srbije br. 53/66).³⁸

c) Najzad, društvena zajednica ne propisuje samo dužnost neposrednog obezbeđenja minimuma egzistencije (bilo dužnost drugih ili čak dužnost za sebe), već donosi i čitav niz propisa koji imaju za cilj prevenciju tj. sprečavanje da se postojeći minimum egzistencije naruši a time pojavi i potreba za ostvarenje obaveze drugih, pa eventualno i obaveza društvene zajednice. Međutim, pogrešno bi bilo da se ovakva aktivnost društvene zajednice, o kojoj ćemo kasnije detaljnije govoriti, posmatra jedino sa stanovišta sprečavanja da eventualno ne dođe do obaveze društvene zajednice. Ovakvi propisi imaju svoje samostalno značenje, koje daleko prelazi okvire ove obaveze. Preventivnim obezbeđenjem minimuma egzistencije ostvaruje se potrebna društvena sigurnost odn. stvarno obezbeđenje. Jer, građanin je obezbeđen tek onda kada se ne dopušta da on bude lišen toga minimuma egzistencije. Time se i ne stvara mogućnost odn. takva mogućnost se svodi na manji broj slučajeva, da napr. neko ostane bez nužnih sredstava. A to je od posebnog značaja. Jer, ako neko ostane bez takvih sredstava, a posebno onih osnovnih kakva su stan i predmeti domaćinstva, onda je sigurno potrebno izvesno vreme za repariranje ovakvog stanja. Međutim, od lišenja do uspostave ranijeg stanja proteklo bi duže ili kraće vreme koje bi neko lice ili porodica bili izloženi nemaštini, a to može izazvati, zavisno od svakog slučaja, veoma teške posledice.

³⁸ Vidi Slobodan N. Ilijić: Prava iz socijalne zaštite, Pravni život, br. 2/67 str. 32,

3. Preventivno obezbeđenje predmeta domaćinstva

Preventivno obezbeđenje članova porodice predmetima domaćinstva opšte je prihvaćeno u našem pravu.

1. U građanskom izvršnom postupku, gde je, kako smo naveli, počelo najpre da se vrši ovo obezbeđenje, obezbeđuje se kulturni minimum egzistencije. Austrijski Exekutionsordnung od 25. 5. 1896. godine, prema kome je rađen biv. jug. Zakon o izvršenju i obezbeđenju, između ostalog, izuzima od izvršenja: odelo, posteljne stvari, rublje, pokućstvo, hranu i ogrev za četiri meseca, veštačke udove (proteze), naočare i druge pomoćne predmete, potrebne zbog telesnih mana, predmete neposredne namenjene za sahranu, ordene i druge znake odlikovanja, sve to kako za izvršenika tako i za članove njegove porodice. Slična ograničenja predviđa i naš Nacrt zakona o izvršnom postupku.

2. U postupku izvršenja kazne konfiskacije imovine prema propisima Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Službeni list SFRJ br. 3/70) postavljena su dva načela izvršenja, koja ukazuju na potvrdu naših prethodnih izlaganja.

Prvo, licu osuđenom na kaznu konfiskacije imovine oduzima se samo imovina koju je imao u vreme kad je presuda kojom je izrečena ova kazna postala pravosnažna (čl. 102 stav 1. pom. zakona).

Drugo, osuđenom licu se ne oduzima sva imovina koju je imao u označenom trenutku već mu se oduzima samo ona imovina „koja se može oduzeti po pravilima izvršnog postupka, ukoliko ovim zakonom nije drukčije određeno” (čl. 102 stav 2. pom. zakona).

Odstupanja koja predviđa ovaj zakon tiču se izvršenja na drugim dobrima tj. na stambenim i drugim zgradama, na stanu i nepokretnom poljoprivrednom zemljištu, na kojima dobrima se takođe predviđaju ograničenja u izvršenju.

3. Po propisu Uredbe o prinudnoj naplati poreza i drugih budžetskih prihoda (Službeni list SFRJ br. 33/53) ne mogu biti predmet popisa i prodaje: odeća, obuća, rublje, posteljina, posuđe, krevet odn. ležišta, štednjak, i najnužniji nameštaj; naučne knjige i naučna sredstva; hrana i ogrev za četiri meseca, i potraživanja kod zavoda za osiguranje, sve to ne samo za poreskog dužnika već i za članove njegovog domaćinstva.

Pošto po istoj Uredbi članovi domaćinstva odgovaraju za naplatu solidarno, član 60. Uredbe predviđa da se od izvršenja izuzima imovina maloletnika (pupilna imovina) u obimu koji je potreban da se prihodima od te imovine izdržavaju maloletnici. Dakle, za ova lica se obezbeđuje i određeni dohodak.

III. POTREBA OBEZBEĐENJA PREDMETA DOMAĆINSTVA U NASLEDNOM PRAVU

Odgovor na pitanje da li je potrebno obezbediti predmete domaćinstva članovima porodice u naslednom pravu, može se dati tek pošto se analizira smisao i domašaj preventivnog obezbeđenja u napred iznetim slučajevima, i u skladu sa ocenom o tome razmotri mogućnost lišenja članova porodice ostavioca tim predmetima.

1. *Smisao i domašaj preventivnog obezbeđenja*

Preventivno obezbeđenje predmeta domaćinstva za izvršenika i članove njegove porodice ima sledeće odlike, bar što se tiče članova porodice, jer kod nasleđivanja samo o njima je i reč:

a) Članovima porodice izvršenika se pruža obezbeđenje u uživanju predmeta domaćinstva jer se prilikom sprovođenja izvršenja mogu lišiti tih predmeta. Dakle, obezbeđenje se vrši samo u meri i pod uslovom ukoliko članovi porodice faktički uživaju tj. koriste predmete domaćinstva izvršenika.

b) Obezbeđenje nema za cilj stvaranje svojinskih ovlašćenja od strane članova porodice tj. pribavljanje kakvih drugih imovinskih koristi, osim produženja njihovog prava uživanja, i

c) Obezbeđenje članova porodice vrši se bez obzira na njihovo imovinsko stanje, bez obzira na imovinsko stanje izvršenika i najzad, bez obzira da li članovi porodice zavise od izvršenika tj. da li ih izvršenik izdržava ili ne izdržava. Ovakva zaštita članova porodice izvršenika osnovana je uvek kada oni faktički koriste te predmete, pa makar izvršenik nemao drugu imovinu osim predmeta domaćinstva (konkretno žena na selu koja donosi svoje predmete domaćinstva) a ostali članovi, tj. članovi koji uživaju zaštitu imaju dovoljnu imovinu i dohodak za svoju egzistenciju. I obratno, zaštitu će uživati i onaj član porodice koji faktički izdržava izvršenika.

Iz izloženog bi se moglo zaključiti, da je ovakvo rešenje, posledica prihvatanja pretpostavke, da onaj koji koristi tuđe predmete domaćinstva nema svojih takvih predmeta. Međutim, to bi značilo mogućnost obaranja takve pretpostavke kao zakonske, a to nije nikako dopušteno. Uvažavajući veoma uzvišeni cilj koji se želi postići obezbeđenjem predmeta domaćinstva, zakonodavcu nije potrebno da čini bilo kakve pretpostavke, već da jednostavno zaštiti faktičku činjenicu tj. činjenicu uživanja ovih predmeta, a neophodnost produženja takvog uživanja se sama po sebi nameće.

2. *Mogućnosti lišenja pokućanstva usled smrti vlasnika*

Veoma brojne su mogućnosti da članovi porodice ostavioca budu lišeni predmeta domaćinstva u momentu smrti jednog člana porodice, konkretnije člana porodice koji je bio vlasnik tih predmeta.

a) Ako je zaostavština pasivna i predloži se stečaj nad njome, onda zaostavština čini posebnu imovinu, pa će i predmeti domaćinstva ući u stečajnu masu, jer predlaganje stečaja proizvodi isto pravno dejstvo kao i predlaganje separatio bonorum.

b) Ako je predložena separatio bonorum (čl. 146. ZN) tada takođe nastaje suspenzija sticanja zaostavštine, pa poverioci koji su tražili odvajanje „mogu naplatiti svoja potraživanja samo iz sredstava zaostavštine” (čl. 146. stav 3. ZN) a to znači i iz vrednosti predmeta domaćinstva ostavioca.

c) Postavljanjem na pr. potomka koji ne živi u zajednici s ostaviocem na 1/2 zaostavštine dovelo bi do deobe predmeta domaćinstva i delimičnog lišenja članova porodice ostavioca koji s njim žive u istom domaćinstvu tih predmeta.

d) Pravo na nasleđe, uključujući i pravo na nužni deo, članovi porodice ostavioca stiču ako ispunjavaju određena lična svojstva, pa će biti lišeni predmeta domaćinstva ako su nesposobni, nedostojni za nasleđivanje, ako su isključeni ili lišeni nasleđa,

e) Testator može raspolagati isključivo predmetima domaćinstva bilo u vidu legata, bilo u smislu propisa čl. 84 stav 3. ZN tj. postavljenjem nekog lica za naslednika na predmetima domaćinstva, a to lice ne živi s njim u istom domaćinstvu.

Dakle, potreba preventivne zaštite i u momentu smrti jednog člana porodice koji je bio vlasnik predmeta domaćinstva može da dovede do lišenja ostalih članova tog domaćinstva predmetima domaćinstva. Zato isti ratio nalaže da se i u ovom slučaju članovi porodice ostavioca preventivno obezbede jednako kao i u napred navedenim slučajevima. Smatramo da se takvom obezbeđenju mora pristupiti ako se želi dosledno sprovođenje koncepcije o minimumu egzistencije u praksi.

IV. PRAVNI KARAKTER NASLEDNOPRAVNOG REŽIMA NA PREDMETIMA DOMAĆINSTVA U SVETLU KONCEPCIJE O MINIMUMU EGZISTENCIJE

Iz koncepcije o minimumu egzistencije proizlaze i sve odlike posebnog naslednopravnog režima na predmetima domaćinstva.

1. Poseban naslednopravni režim na predmetima domaćinstva

Ostvarenju postavljenog cilja odgovara samo poseban naslednopravni režim na ovim predmetima. Osnovno pri tome jeste, da članovi porodice ostavioca dobiju predmete domaćinstva u svakom slučaju, tj. prinudno, i bez obzira na bilo koju drugu okolnost.

Koncepcije o legatu i o zakonskom naslednom režimu istog dejstva kao i redovan zakonski naslednopravni režim ne odgovaraju, jer ne obezbeđuju ove predmete članovima porodice u svakom slučaju, s jedne, a ne obezbeđuju svojinsko pravo odmah, već samo tražbeno (koncepcija o legatu). Takođe neprihvatljivo je, da se prilikom deobe obezbeđe predmeti domaćinstva kao što je po odredbi čl. 151 ZN. Ovo stoga, što ona prvo pretpostavlja takođe nasledničko svojstvo, i drugo, predmeti bi do deobe bili u zajedničkoj svojini, kojima bi u smislu čl. 148. ZN „do deobe naslednici upravljali i raspolagali zajednički”, a to bi omogućilo i otuđenje predmeta domaćinstva, na način kako je to napred istaknuto.

Koncepcija minimum egzistencije zahteva da članovi porodice ostavioca dobiju odmah sigurna i stvarna prava na predmetima domaćinstva i to samo oni a ne i eventualno neko drugo lice zajedno s njima.

Tako, oni mogu biti pouzdano zaštićeni u uživanju ovih veoma važnih predmeta za oživotvorenje koncepcije minimuma egzistencije.

Najzad, koncepcija o minimumu egzistencije jasno opredeljuje i obim predmeta koji treba da budu objekt posebnog naslednopravnog režima kao i lica koja treba da budu subjekti ove „privilegije”. Što se objekata tiče, smatramo da bi bila sasvim umerena definicija „predmeti koji su izuzeti od izvršenja u izvršnom postupku”, a što se subjekata tiče, smatramo da bi moglo biti jedino govora o „članovima porodice ostavioca koji s njim žive u istom domaćinstvu”, dakle, i objektivna i subjektivna istovetnost kao na području izvršnog prava, jedino što ovde nedostaje izvršenik — ostavilac.

Koncepcija minimum egzistencije takođe jasno opredeljuje, da predmeti domaćinstva pripadaju članovima domaćinstva ostavioca, bez obzira da li su oni zakonski ili testamentalni naslednici ostavioca. Time otpada i potreba da ova ustanova bude neki „privesak zakonskog nasleđivanja” kako se to inače čini u kontinentalnom pravu skoro svih zemalja. Ovo će postati tim više prihvatljivije kada razmotrimo domašaj ovog posebnog naslednopravnog režima.

2: Domašaj posebnog naslednopravnog režima na predmetima domaćinstva

Uprkos tome što dodeljivanje predmeta domaćinstva samo po sebi predstavlja izvesnu „privilegiju”, u teoriji i praksi, kako u nas tako i van naše zemlje, govori se o tri dalje moguće privilegije.

Prvo, postavlja se pitanje, treba li članovi porodice ostavioca da odgovaraju za vrednost predmeta domaćinstva. U našoj teoriji su mišljenja podeljena.³⁹ Mi smatramo da bi članovi porodice odgovarali vrednosno, a nikako predmetno tj. sa ovim predmetima. Ovo sa sledećih razloga. Koncepcija o minimumu egzistencije ima za cilj da članovima porodice ostavioca omogući uživanje predmeta domaćinstva kao bitnog elementa za realizaciju njihovog minimuma egzistencije. Samo toliko i ništa više. Izvršenik se ne proglašuje neodgovornim za određenu vrednost duga, već neodgovornim određenim dobrima (*to je objektivno ograničenje izvršenja*). To, smatramo, ima da važi u celosti i za članove porodice kao naslednike predmeta domaćinstva. Kad bi bila propisana takva privilegija, ona bi išla izvan okvira koncepcije o minimumu egzistencije. S druge strane takvo obezbeđenje minimuma egzistencije članovima porodice ostavioca možda ne bi pogodilo baš one koji su obavezni da obezbede minimum egzistencije. To bi vodilo neizvesnosti i pravnoj nesigurnosti.

Drugo pitanje jeste, da li je potrebno, pored pomenute još na neki drugi način privilegisati članove porodice, a posebno to činiti na račun drugih naslednika istog stepena srodstva. Smatramo da nema osnova za takvu privilegiju. Takva pretpostavka se najmanje sme zasnivati na pretpostavci da neko koji nema predmete domaćinstva nema i imovinu.

³⁹ Tako Kreč — Pavić, str. 107, ma da na drugom mestu str. 502, kažu da odgovaraju, jer da ove predmete nasleđuju pozivajući se pri tom na A. Smolea.

Jer, i ona bi išla izvan okvira koncepcije minimuma egzistencije, koja treba da obezbedi uživanje određenih dobara ne dirajući suštinski u imovinske odnose lica. To znači, da bi vrednost predmeta domaćinstva ulazila u nasledni deo članova porodice tj. bila bi predmet uračunavanja, kako je to slučaj sa poklonom i legatom.

Treće pitanje, koje se postavlja u pravu nekih zemalja (Engleska, SAD i Izrael) jeste da članovi porodice ne plaćaju porez na nasleđe na predmete domaćinstva. Smatramo da je takva „privilegija” prihvatljiva, ali ona se i ostvaruje u našem pravu, pošto su najbliži naslednici ostavica oslobođeni poreza na nasleđe.

Zaključak

Donošenje građanskog kodeksa, u okviru kojeg će svakako dobiti mesto i naslednopravni propisi, jeste prilika da se koncepcija o minimumu egzistencije u pogledu nasleđivanja predmeta domaćinstva, onako kako je napred izložena, do kraja sprovede. Čini nam se, da bi time naše socijalističko nasledno pravo prihvatilo jednu savremenu tekovinu nauke, koja je u skladu sa našim društvenim razvitkom, a posebno sa položajem građana i ulogom porodice u našem društvu. Tako jasno regulisanje ovog instituta naslednog prava dalo bi zamaha njegovoj široj primeni u praksi, što sada, u okviru nejasnog člana 38. Zakona o nasleđivanju, nije slučaj.

Dr Slavko Marković

LA SUCCESSION DES OBJETS A USAGE MENAGER ET LA CONCEPTION SUR LE MINIMUM D'EXISTENCE

R É S U M É

Après avoir présente l'organisation et les arguments avancés pour justifier le régime juridique particulier, plus ou moins édifié, de succession des objets à usage ménager dans une série de pays, l'auteur critique lesdits arguments. Dans ce contexte, il souligne que les arguments sur la sécurité „de l'existence antérieure de l'époux survivant dans les conditions antérieures” dissimulent, en réalité, la sécurité de la veuve, qui est la conséquence de l'obligation du mari d'entretenir sa femme. C'est pourquoi, après la promulgation de la Loi sur l'égalisation des sexes de 1957 en République Fédérale Allemande, cette institution fait l'objet des critiques qui demandent sa révision, tandis que sur le territoire de la République Démocratique Allemande, elle est considérée comme inadéquate au système social et au statut de la femme. En Autriche aussi, après l'égalisation complète de la femme dans le Code civil, on propose la révision de cette institution qui devrait être forcée: en tout cas, les objets du ménage, indispensables à ses propres besoins, appartiendraient à l'époux survivant. Sous ce jour, il est évident que les arguments servant à justifier ladite institution dans certains pays socialistes, sont intenables. Il en est de même des arguments qu'on retrouve dans la théorie de notre pays.

De l'avis de l'auteur, un régime juridique spécial de succession doit exister pour les objets à usage ménager, à la suite de l'acceptation de la conception sur le minimum d'existence dans le droit contemporain. Avec l'appartement et un revenu mensuel déterminé, les objets de ménage constituent un élément essentiel du minimum d'existence de la famille du défunt, que la société doit assurer dans l'intérêt de la réalisation des fondements essentielles de la société: la production matérielle et la production humaine. C'est ce qui dicte la nécessité que les objets de ménage appartiennent en tout cas aux membres de la famille, quels que soient leurs titres de succession, l'état de la succession et la disposition éventuelle du de cuius. Un tel système de succession constitue déjà un privilège en faveur des membres de la famille, raison pour laquelle ces derniers ne devraient pas être favorisés par rapport aux autres successeurs qui n'ont pas fait partie du même ménage avec le de cuius, ni par rapport à ses créanciers. Les héritiers de ces objets répondraient, avec d'autres objets, de leur valeur.

Dans la conclusion, l'auteur propose l'application conséquente de la conception sur le minimum d'existence concernant la succession de ces objets, à l'occasion de l'adoption du code civil, qui embrassera certainement aussi les prescriptions juridiques en matière de succession.

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the
the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the
the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the
the tenth is the fact that the
the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the
the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the
the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the
the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the
the twenty-first is the fact that the
the twenty-second is the fact that the
the twenty-third is the fact that the
the twenty-fourth is the fact that the
the twenty-fifth is the fact that the
the twenty-sixth is the fact that the
the twenty-seventh is the fact that the
the twenty-eighth is the fact that the
the twenty-ninth is the fact that the
the thirtieth is the fact that the
the thirty-first is the fact that the
the thirty-second is the fact that the
the thirty-third is the fact that the
the thirty-fourth is the fact that the
the thirty-fifth is the fact that the
the thirty-sixth is the fact that the
the thirty-seventh is the fact that the
the thirty-eighth is the fact that the
the thirty-ninth is the fact that the
the fortieth is the fact that the
the forty-first is the fact that the
the forty-second is the fact that the
the forty-third is the fact that the
the forty-fourth is the fact that the
the forty-fifth is the fact that the
the forty-sixth is the fact that the
the forty-seventh is the fact that the
the forty-eighth is the fact that the
the forty-ninth is the fact that the
the fiftieth is the fact that the
the fifty-first is the fact that the
the fifty-second is the fact that the
the fifty-third is the fact that the
the fifty-fourth is the fact that the
the fifty-fifth is the fact that the
the fifty-sixth is the fact that the
the fifty-seventh is the fact that the
the fifty-eighth is the fact that the
the fifty-ninth is the fact that the
the sixtieth is the fact that the
the sixty-first is the fact that the
the sixty-second is the fact that the
the sixty-third is the fact that the
the sixty-fourth is the fact that the
the sixty-fifth is the fact that the
the sixty-sixth is the fact that the
the sixty-seventh is the fact that the
the sixty-eighth is the fact that the
the sixty-ninth is the fact that the
the seventieth is the fact that the
the seventy-first is the fact that the
the seventy-second is the fact that the
the seventy-third is the fact that the
the seventy-fourth is the fact that the
the seventy-fifth is the fact that the
the seventy-sixth is the fact that the
the seventy-seventh is the fact that the
the seventy-eighth is the fact that the
the seventy-ninth is the fact that the
the eightieth is the fact that the
the eighty-first is the fact that the
the eighty-second is the fact that the
the eighty-third is the fact that the
the eighty-fourth is the fact that the
the eighty-fifth is the fact that the
the eighty-sixth is the fact that the
the eighty-seventh is the fact that the
the eighty-eighth is the fact that the
the eighty-ninth is the fact that the
the ninetieth is the fact that the
the ninety-first is the fact that the
the ninety-second is the fact that the
the ninety-third is the fact that the
the ninety-fourth is the fact that the
the ninety-fifth is the fact that the
the ninety-sixth is the fact that the
the ninety-seventh is the fact that the
the ninety-eighth is the fact that the
the ninety-ninth is the fact that the
the hundredth is the fact that the